

Križevačko veliko spravišće kao susret dvaju identiteta – križevačkih purgera i kalničkih šljivara

NIKOLINA MATOČEC

Škurdijeva 4

HR – 48 350 Đurđevac

nikolina.matocec@gmail.com

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno/Received: 3.10.2013.

Prihvaćeno/Accepted: 19.10.2013.

Autorica u radu prikazuje način, ulogu i značenje povijesnog sjećanja kroz manifestaciju Križevačko veliko spravišće. Analizira se prožimanje urbanog i ruralnog, tradicionalnog i suvremenog, odnosno susret dvaju identiteta - križevačkih purgera i kalničkih šljivara. Učinjena je usporedba Križevačkog velikog spravišća iz 1970-ih godina i danas, te je prikazan značaj Križevačkih štatuta, medijski, turistički i međunarodni aspekt navedene manifestacije u suvremenom društvu.

Ključne riječi: Križevačko veliko spravišće, Križevci, Kalničko prigorje, Križevački štatuti, identitet, križevački purgeri, kalnički šljivari

Uvod

Dio turističkih manifestacija u Hrvatskoj temelji se na oživljavanju slavni događaja iz prošlosti gradova ili regija. Među najstarijim u nas je i *Križevačko veliko spravišće*. S etnološkog i kulturnoantropološkog gledišta, smatram da se na *Spravišću* susreću dva identiteta, tj. dvije kulture kroz povijest na veoma malom prostoru. S jedne strane poznati su kalnički šljivari s vlastitom poviješću i sjećanjem na legendu o šljivarima iz 13.st., a s druge strane križevački purgeri koji su imali privilegiju da budu stanovnici slobodnog kraljevskog grada. Susret ovih dvaju identiteta simbolično nas može asociirati na Radićev model dviju različitih kultura – kultura seljaka i gospode. Također, promotrit ću ulogu i značenje ove manifestacije, način prisjećanja na vlastitu povijest i značenje koju ta povijest ima za križevačke purgere i kalničke šljivare.

U radu ću opisati legendu i povijesne izvore o plemenitim kalničkim šljivarima i povijest grada Križevaca na koju se pozivaju križevački purgeri koji su okolina *Križevačkog velikog spravišća*.

Osvrnut ću se na značaj *Križevačkog velikog spravišća* u 1970-im godinama na samim počecima održavanja te danas, kroz elemente i scenarij manifestacije iz 2012. godine. Značaj ove manifestacije iz 1970-ih godina opisat ću na temelju dostupne literature. Analizu manifestacije iz 2012. iznosim na temelju terensko-

ga rada metodom vlastitog promatranja sa sudjelovanjem. Naime, radila sam kao etnologinja pripravnica u Gradskom muzeju Križevci i sudjelovala u okviru aktivnosti koje je Muzej priredio povodom *Križevačkog velikog spravišća* 2012. godine.¹

Križevačko veliko spravišće ću analizirati kroz ime, jezik, odjeću sudionika, dramaturgiju izvedbe, hranu i piće, vrijeme i mjesto održavanja manifestacije. Objasniti ću značenje *Križevačkih štatuta* u kontekstu *Križevačkog velikog spravišća* bez kojih svaka dobronamjerna i vesela svečanost ne bi mogla proći. Na kraju rada ću opisati ulogu medija, turističke ponude, međunarodne suradnje i politike u organizaciji i ostvarivanju programa *Križevačkog velikog spravišća*.

O Križevcima i prigorskom kraju pisali su brojni povjesničari, povjesničari umjetnosti, arheolozi i drugi, no nedostaju radovi s etnološkog i kulturnoantropološkog aspekta. Povjesničarka Lelja Dobronić bavila se povijesnim izvorima o kalničkim plemenitašima. Povjesničari i povjesničari umjetnosti kao što je Žarko Domljan, Neven Budak i drugi objavili su značajnu topografiju o povijesti Križevaca i okolice. Autori poput Nikole Žulja su objedinili prethodno navedene

¹ Navedeni rad je nastao na temelju seminarskog rada u sklopu kolegija *Suvremeni problemi kulturne antropologije* na Poslijediplomskom studiju etnologije i kulturne antropologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

spoznaje o Križevcima, okolici, legendi o šljivarima i *Križevačkom velikom spravišću* u knjizi pod nazivom *Križevci i Kalničko Prigorje*. Među najznačajnije arheološke radove pripadaju istraživanja Stojana Dimitrijevića koji je istraživao i pisao o Brezovljanima, kasno-neolitičkom lokalitetu u blizini Križevaca i potaknuo ostale arheologe da istražuju križevački kraj. Radovi s etnološkog i kulturno-antropološkog gledišta su znatno manje zastupljeni, najviše kroz djela zavičajnih autora Antuna Šrameka i Ivke Gudić koji tematiziraju tradicijski život u selima križevačkog kraja, te kroz kataloge etnografskih izložbi Gradskog muzeja Križevci.

U knjizi *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti, Križevački statuti* iz 1994. godine, Vitomir Belaj se osvrnuo na Križevačke statute u kulturnom kontekstu. Navedena literatura kao i povijesni pregledi i monografije o Križevcima i okolici dobar su temelj za istraživanje *Križevačkog velikog spravišća* i susreta dvaju identiteta s etnološkog i kulturno-antropološkog gledišta.

Legenda o plemenitim kalničkim šljivarima

Da bismo razumjeli izvore nastanka *Križevačkog velikog spravišća* potrebno je ukratko prikazati Legendu o plemenitim kalničkim šljivarima, na kojoj se uz povijest grada Križevaca temelji navedena manifestacija.

Iako povijesni izvori svjedoče da je kralj Bela IV. pobjegao na jadransku obalu, postoji legenda da se pred najezdom Tatara sklonio na Stari grad Kalnik, koji se spominje još od 13. stoljeća. Kako zbog čvrstih kalničkih zidina i nedostatka oružja nisu mogli doprijeti do kralja i kalničkih seljaka koji su ga skrivali, Tataari su se dosjetili da bi ih mogli glađu natjerati da se predaju. Dugo su opsjedali grad, a seljaci zajedno s kraljem postajali su sve gladniji. Kako su uz Kalnik rasle šljive, naposljetku su seljaci šljivama počeli hraniti kralja. Tataari su izgubili strpljenje i povukli se, a Kalnik je ostao neosvojen. Kalničane od tada prati podrugljivi naziv šljivari budući da su zahvaljujući šljivama, obranili grad, spasili kralja te od njega u znak zahvalnosti dobili plemenitaške titule. Na to su stari križevački purgeri bili izrazito ljubomorni, pa su kalničke seljake podrugljivo nazivali plemenitim kalničkim šljivarima. Tako je počela zavada između gradova koja je trajala sve do trenutka kad se mladić s Kalnika zaljubio u djevojku iz Križevaca. Kako je ljubav prevladala, prije svatova se trebalo pomiriti i nešto *spraviti*. Kalničani su tako u znak pomirenja donijeli vino i šljivovicu, s obzirom da su šljivari, a Križevčani purgeri su spremili vola,

koji se na *Križevačkom velikom spravišću* tradicionalno peče. Svi su se zajedno tri dana veselili, jeli i pili.²

Objašnjenje naziva šljivari dao je kulturni djelatnik Franjo Crnčić koji smatra da su stara priča i po njoj obrađena Šenoina pjesma Šljivari malo vjerojatne, kako su kalnički plemići dobili oslobođenje i staleške privilegije zbog toga što su šljivama hranili kralja Belu IV. Sami seljaci-plemići nisu sebe nazivali šljivarima, nego plemenitašima. Naziv šljivar nastao je od riječi silvar (silva, lat. = šuma), kao neka podrugljiva riječ od strane viših plemića i seljaka neplemića. Crnčić smatra da nema nikakve povijesne osnove da bi se kalnički plemenitaši nazivali šljivarima.³ Priča o šljivama je zapravo ubačena u legendu, kako bi se opravdao taj naziv. Iako je prvotno to bio podrugljiv naziv, danas ga svi Kalničani prihvaćaju jer predstavlja dio njihovog identiteta. Prihvatanje naziva i nazivanje kalničkih stanovnika šljivarima od strane križevačkih purgera, postaje vrlo zanimljiv fenomen u proučavanju identiteta u sklopu *Križevačkog velikog spravišća*. Iako plemenitaške titule imaju povijesno utemeljenje, a šljive i hranjenje kralja šljivama nema, ljudi su prihvatili naziv šljivari jer je to dio njihovog identiteta i prošlosti prenošene s generacije na generaciju. Oni se tako nazivaju, takvima se smatraju i time sami sebe razlikuju od križevačkih purgera.

Povijesni izvori o plemenitim kalničkim šljivarima

O potkalničkim plemenitašima su pisali brojni povjesničari, a najpoznatije djelo o tome je knjiga povjesničarke Lelje Dobronić *Kalnički plemenitaši* izdana 1998. godine u nakladi Matice hrvatske, ogranka u Križevcima.

Prema Lelji Dobronić⁴, kalnički tj. potkalnički plemenitaši su živjeli na obroncima planine Kalnik, ispod grada-utvrde Velikog Kalnika i Malog Kalnika. Najvažniji dokument o kalničkim plemenitašima je *Potvrđnica prava kalničkih plemenitaša*, knjiga njihovih privilegija, pisana na 39 stranica, s visećim pečatom cara i kralja Ferdinanda III. iz 1646. godine, a broji pisane dokumente još od sredine 14. stoljeća. Grad-utvrda Veliki Kalnik bio je središnja i najvažnija točka cijelog kraja. Vlasnik mu je bio kralj Bela IV. i upravljao je utvrdom, posjedima, podanicima i pukom.

2 Željka Struk, Križevci – grad dobrih ljudi. *Turist plus: revija za gospodarstvo, turizam i kulturu življenja*, br. 100, Zagreb, 2007., str. 11.

3 Lelja Dobronić, *Kalnički plemenitaši*, Križevci: Matica hrvatska Križevci, 1998., str. 74.

4 Isto, str. 11.

Nigdje nije zapisano kako su i kada podanici grada – utvrde Velikog Kalnika postali plemenitaši. Ne postoji pisana darovnica jer su u to vrijeme povlastice darovane usmenim putem. Ban Stjepan Lacković raspravljao je o njima 1352. godine na Saboru u Zagrebu te im je najranije od svih priznao plemenitaška prava.⁵ Tijekom 15. stoljeća to su učinili kralj Žigmund, ban Eustahije, kraljica Elizabeta, Ugarski sabor, Matija I. Korvin i dr.

Nakon dugog prekida, uvjetovanog osmanlijskim osvajanjima hrvatskih i ugarskih krajeva tijekom 16. stoljeća, kalnički plemenitaši su se snažno pobrinuli za potvrdu svojih starih prava. S pravom su spominjali nemirna vremena osmanlijskih osvajanja, pljačkanja sela i selišta, razaranja samostana augustinaca u Križevcima i haraćenja po cijelom kraju. U takvim nepogodnim vremenima, ipak su sačuvane isprave kalničkih plemenitaša. Godine 1612. Hrvatski sabor im je potvrdio ispravu o pravima, o čemu postoje i povijesni zapisi. U vrijeme cara i kralja Matije II. izdan je najiscrpniji dokument u kojem su kalnički plemenitaši pojedinačno navedeni i pojedinačno im je potvrđeno plemstvo.⁶ Kronološki posljednja isprava – *Potvrđnica prava kalničkih plemenitaša* cara i kralja Ferdinanda III. izdana je 1646. godine, potvrđuje prethodne isprave iz 17. stoljeća i prikazuje povijest borbe kalničkih plemenitaša za njihova prava.⁷

Ivan Kukuljević Sakcinski je 1859. u svojoj raspravi *Grad veliki Kalnik* pojasnio kako su Kalničani postali plemenitaši : *Čini se da je u isto doba (tj. poslije obrane od tatarske navale) kralj Bela bivše podložnike grada Kalnika, poradi njihova junaštva u vrijeme tatarsko pokazanoga, oslobodio kmetskog podložništva, podavši im plemstvo i slobodno uređenje i praviteljstvo starohrvatsko... Gradski (kalnički) ovi novi plemići živili su tada u okružju gradskoga vlasništva (Kalnika) u selih Vojnovcu, Ižanovcu, Finčevcu, Bogačevu, Potoku, Sudovcu, Fodrovcu, Mrazovcu, Presečni, Zaištovcu, Kolarcu, Kapeli, Ljubeščici, Globočcu, Piščanovcu, Slavničini, Rakočevcu, na Visokom, u Radešićih, Barlabaševcu, Drobkovcu, Čunovcu i Lukačevcu itd. sačinjavajući čitavu slobodnu općinu ili županiju. Potomci ovih plemićah spadaju i sad među najstarije plemiće hrvatske...*⁸

Kalnički plemenitaši nisu bili plemeniti samo kao pojedinci ili porodice, već su i sela u kojima su živjeli bila plemenita. Potkalnička sela u kojima su stoljećima živjeli plemenitaši, bila su poznata kao plemenita sela

i u drugoj polovici 19. stoljeća. Bila su grupirana oko većih i važnijih sela, odnosno sjedišta - tzv. sudčija kao što su Vojnovec, Drobkovec, Zaistovec, Kalnik i Kapela i pripadala su nekadašnjoj Križevačkoj županiji.

O intenzitetu i načinu života kalničkih plemenitaša, mnogo pokazuje i crkvena organizacija, brojnost i bogatstvo župa i crkvi na području gdje su živjeli. Kroz povijest to su bile župna crkva blažene Djevice Marije od Malog Kalnika, Svetog Martina od Velikog Kalnika, crkva sv. Brcka u Kalniku (Brezovici), crkva sv. Martina u Vojnovcu, župna crkva sv. Trojstva u Visokom i dr.

Povijest grada Križevaca

Kako s jedne strane promatramo legendu i povijesne izvore o kalničkim plemenitašima i s tim u skladu njihovo identificiranje, s druge strane, križevački purgeri se oslanjanju na povijesne izvore o gradu Križevcima. Križevci su od antike i srednjeg vijeka bili križište putova i prometnih pravaca, a posebno je značajna Velika cesta kralja Kolomana, pravac prodora vojski u Slavoniju i Hrvatsku, ali i put kojim se odvijala trgovina između jadranske obale i unutrašnjosti Ugarske.⁹

Križevci su jedan od najstarijih gradova u kontinentalnoj Hrvatskoj. Prvi puta se spominju u pisanim dokumentima, u ispravi kralja Bele III. iz 1193. godine. Najistaknutije središte naselja je bio kastrum - utvrda. Sjeverno od križevačke utvrde (današnji Donji grad) ban Stjepan je organizirao novo naselje doseljenika (današnji Gornji grad) kojemu 24. travnja 1252. godine dodjeljuje povlasticu slobodnog kraljevskog grada. Godinu dana kasnije ovu povlasticu potvrdio je i sam kralj Bela IV. Time su ljudi iz Gornjeg grada imali po mnogočemu veće povlastice od onih koje su uživali stanovnici Gradeca. Ustanovljeno je održavanje tjednog sajma, gradski je sudac bio izabran od samih građana i imao je pravo sudstva u svim parnicama, gradu je dodijeljeno zemljište za oranice, vinograde i livade, što će kasnije utjecati na njegov ekonomski razvoj. Građani Gornjeg grada bili su zbog toga uglavnom obrađivači zemlje, više poljoprivrednici nego obrtnici i trgovci. Razvoj Donjeg grada bio je podređen funkciji kraljevske utvrde, tamo je bila stacionirana vojska, vojna uprava, održavani su mnogobrojni sabori, ojačalo je obrtništvo i trgovina. Pod tim uvjetima Donji grad se ekonomski snažnije razvijao. Kralj Žigmund je 1405. godine Donjem gradu podijelio povlastice slobodnog kraljevskog grada te je grad dobio svoje bedeme. Sve do 18. stoljeća Križevci su bili podijeljeni na dva di-

⁵ Isto, str. 14-16.

⁶ Isto, str. 17-32.

⁷ Isto, str. 36.

⁸ Isto, str. 14-16.

⁹ Nikola Žulj, *Križevci i Kalničko Prigorje: umjetnost, arhitektura, kraljici*, Križevci: Veda, 2006., str. 38.

jela: Donji i Gornji grad. Iako pravno odvojena, oba su grada bila neraskidivo vezana brojnim obiteljskim, pravnim, kulturnim i drugim vezama. Između Gornjeg i Donjeg grada prolazilo se kroz sjeverna gradska vrata preko pokretnog mosta. Od 16. do 18. stoljeća između dva grada stalno su izbijali sukobi koje je konačno riješila carica Marija Terezija 1752. godine, ujedinivši Gornji i Donji Križevac u jedan grad - Križevce.¹⁰

Križevci su grad koji, kad prođete kroz njegov središnji dio, svjedoči da žitelji ovoga kraja nikada nisu izgubili vjeru i želju da prebrode tešku stvarnost koja ih je kroz čitavu povijest pratila. Za stanovnike grada Križevaca i prigorskog kraja, osam crkvenih tornjeva, brojni drugi kulturno-povijesni spomenici i *Križevačko veliko spravišće* neizostavni su simboli grada danas, kao i u vremenima kroz povijest.

Križevačko veliko spravišće 1970-ih godina

Križevačko veliko spravišće ili skraćeno *Spravišće* tradicionalna je pučka svečanost i kulturno-povijesna i turistička manifestacija koja se održava svake godine u mjesecu lipnju. Održava se od 1968. godine a temelji se na već spomenutoj legendi koja govori o pomirbi križevačkih purgera i kalničkih šljivara te na *Križevačkim statutima*, popularnom vinskom ceremonijalu i prvim pisanim pravilima o ponašanju u veselom društvu i za punim stolom.¹¹

Promatrajući razdoblje u kojem je započelo održavanje *Križevačkog velikog spravišća*, ono je značajno tim više jer je nastalo u razdoblju kada je u Hrvatskoj utemeljeno nekoliko ključnih hrvatskih manifestacija temeljenima na folkloru, pjesmi i plesu. Utemeljenjem središnje zagrebačke *Međunarodne smotre folklor* (1966.), dviju velikih regionalnih smotri folklor (Vinkovačke jeseni 1966. i Đakovački vezovi 1967.) pa i dvaju velikih festivala neotradicijske glazbe (Festival *Kajkavske popevke* 1966. i *Festival dalmatinskih klapa Omiš* 1967.) Prema svemu jasno se vidi da je i ova manifestacija nastala upravo u razdoblju kada su manifestacije obnavljane ili uspostavljane povodom međunarodne godine turizma 1967.¹²

U prvim godinama održavanja *Križevačkog velikog spravišća*, organizator je bio Turistički savez općine Križevci te su pokretanjem ove manifestacije nastojali obogatiti turističku ponudu prigorskog kraja. Kroz niz sadržaja koji su se mijenjali iz godine u godinu, nastojali su pronaći upravo onakvu koncepciju koja bi od-

govarala *Križevačkom velikom spravišću*. Najprije je bila organizirana kao pučka – narodna svečanost, gdje su uz purgere, šljivare i *Križevačke statute* svoje prisustvo bilježili licitari, lončari, pečenjari i drugi oblici razonode za djecu i odrasle. U taj se program svake godine postepeno sve više unosilo folklor i pjesme uz učestvovanje kulturno-umjetničkih društava, pjevača zabavne glazbe, ali i poznatih umjetnika – glumaca iz popularnih TV-serija. Također, *Križevačko veliko spravišće* je bilo smotra folklor i tamburica na kojoj su nastupala društva i sekcije s područja nekadašnje općine Križevci, a posebno mjesto su zauzimali predstavnici gradova prijatelja, što je ujedno za organizatore bio i najkvalitetniji dio kulturnog programa. Gradovi prijatelji su se predstavljali folklorom i glazbom svoga kraja. Smatrali su da jedino tako ova manifestacija može poprimiti karakter ne samo turističke već i kulturne priredbe. Nastojali su putem bogatstva programa obogatiti kulturni život križevačkog kraja. U 1970-im godinama, a moglo bi se reći i danas, *Križevačko veliko spravišće* je možda i jedina gradska manifestacija koja je uspjela izmamiti građane iz njihovih kuća i povesti ih do središta grada.¹³

Križevačko veliko spravišće za Križevčane je bila priredba koja je imala zadatak aktivirati cijeli narod, tadašnju općinu Križevce u svim područjima i djelatnostima. Smatrali su da to nije samo priredba organizatora, već svih ljudi i građana tadašnjeg društva. Kao i danas, u pripremu manifestacije bili su uključeni svi, posebno na uređenju grada i izloga, akcijama učenika i mladih i dr. U program su uključivali i političke sadržaje kao što su Susret mladosti i Partizansko sijelo, zatim likovne izložbe, sportske sadržaje, ugostiteljske usluge, izložbe vina, smotre folklornih i glazbenih sastava itd. Organizatorima je bilo bitno da *Križevačko veliko spravišće* popuni prazninu u organizaciji i provođenju slobodnog vremena, a isto tako da posjetitelji obrate pažnju na grad i njegove spomenike kulture iz bliže i dalje prošlosti i njegovu kulturnu tradiciju.¹⁴

Atmosferu najpoznatije križevačke manifestacije koja je velikim dijelom humoristična ali i veoma realistična, od početaka održavanja pa sve do danas, prikazuju slijedeći stihovi:

Sto i sto je zrokov zakaj narod hrli na Križevačko veliko spravišće. Tu se pajdaši stari zideju, na stoječ iliti sedeč kupicu domačeg vina spijeju, kotlovinu koštaju, zabadav se huncutarijama glumcov nasmejeju, natancaju se na mužiku koju si sami zbereju, a na kraju si iz sega grla zapopevleju. Ak je nešče dobre sreče

10 Isto, str. 40-43.

11 Isto, str. 52.

12 Naila Ceribašić, *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće: povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2003., str. 191.

13 Mladen Kerstner, *Vivat Spravišće*, Križevci: Turistički savez općine Križevci, 1977., str. 1-2.

14 Isto, str. 2.

*more si i pucu najti, a to vu denešnji eri otuđenosti nikak ni zanemarujući faktor... ...Zato, če ste si splanerali srcu i duši oduška dati, sikak udružite svoje potisnute želje s kakvim dobrostojećim titulušom – i mam vam bu pot oprošteno. A bolšega tituluša nek je Križevačko veliko spravišće nebute, verujte na reč, tak lefko našli. I zato – Vivat spravišće!*¹⁵

Križevačko veliko spravišće danas

Jubilarno 45. Križevačko veliko spravišće održano je od 14. do 17. lipnja 2012. na prostorima u središtu grada. Tijekom tri dana održavanja, raznolika kulturno-umjetnička događanja u Križevcima obilježila su jednu od najstarijih manifestacija na ovom području.

U program ovogodišnje manifestacije bile su uključene brojne udruge, društva, ustanove i institucije grada Križevaca i okolice. Križevačko veliko spravišće čine koncerti na kojima su nastupali HPD Kalnik, Puhački orkestar, tamburaški sastavi, zbor Matice umirovljenika Križevci i zabavni glazbenici sa hrvatske scene. Slijede likovne izložbe u organizaciji Križevačkog likovnog kruga i Gradskog muzeja Križevci, nastupi kulturno umjetničkih društava, sportski sadržaji kao što su nogometni i košarkaški turniri, biciklijada, nastup mažoretkinja, igre starih sportova, predstave, gastronomski sadržaji tj. natjecanja u kuhanju, izložba vina i vinska druženja po *Križevačkim statutima*, sajam antikviteta i starih zanata i sl.

1970-ih godina na Križevačko veliko spravišće dolazili su licitari, lončari i pečenjari, a danas dolazi sve manji broj izlagača na sajmove antikviteta koji se bave ručnim radom, ručnim izrađivanjem ukrasnih predmeta, torbi i stolnjaka od prirodnih materijala, keramičkih ukrasnih, uporabnih predmeta i dr. Također dolaze i pojedinci koji prodaju suvenire, kipove svetaca i ukraše s motivima Križevaca i okolice.

Tijekom tri dana Križevačkog velikog spravišća 2012. godine, za sve posjetitelje bila su otvorena vrata križevačkih crkvi – crkve sv. Križa, crkve sv. Ane i kapele sv. Marka, besplatan razgled stalnog postava i Likovne galerije Gradskog muzeja Križevci, otvoren ured Turističke zajednice grada Križevaca, organizirana vožnja kočijama po gradu, otvorena ulica slikara uz crkvu sv. Ane i dr.

Prema Mišetić i Sabotić¹⁶ festivale, odnosno manifestacije možemo sagledati kroz ime, jezik, odjeću

sudionika, dramaturgiju izvedbe, hranu i piće, vrijeme i prostor održavanja. Križevačko veliko spravišće ili skraćeno nazvano Spravišće održava se od 1968. godine pod istim imenom. Tako je posebno prepoznatljivo već 45. godinu zaredom u Križevcima i okolici, diljem kontinentalne Hrvatske i šire. Svi Križevčani, sudionici i posjetitelji iz drugih krajeva Hrvatske, prihvatili su i često koriste skraćeni naziv *Spravišće*, tj. inačicu na kajkavskom narječju koji se upotrebljava i u scenariju. Scenarij scenskog prikaza pisan je na kajkavskom narječju, što daje dodatnu važnost izgovorenom tekstu. Upotreba kajkavskog narječja pokazuje da su Prigorci svjesni vlastite jezične tradicije te time dodatno potvrđuju prigorski identitet.

Kostimografija, tj. odjeća sudionika scenskog prikaza tijekom tri dana prikazivanja, vrlo je važna za njihovu izvedbu. U scenskom prikazu križevački purgeri su u starinskoj odjeći, a kalnički šljivari u narodnoj nošnji prigorskog kraja. Odjeća je nezaobilazni element njihovog identiteta. Ona posebno dolazi do izražaja na pozornici gdje se nalaze svi sudionici - glavni glumci u prvom planu, sporedni iza njih te statisti koji stoje u pozadini.

Uz humorističan tekst i brojne šale na račun svih koji sudjeluju u scenskom prikazu, a posebno glavnih likova Julčeka i Tilčike, posebnu atmosferu stvaraju tamburaši, tj. zvučni ali i svjetlosni efekti. Hrana i piće na zajedničkom stolu su posebno važan dio scenografije, zbog *spelavanja* po *Križevačkim statutima*.

Križevačko veliko spravišće održavalo se niz godina prvi vikend u mjesecu lipnju, a 2012. godine, manifestacija se održala sredinom mjeseca lipnja. Scenski prikaz se 2012. godine odvijao na glavnoj pozornici na Trgu Josipa Jurja Strossmayera.

Kroz sve elemente manifestacije, križevački purgeri i kalnički šljivari potvrđuju vlastiti identitet. Pod pojmom identitet M. Castells smatra proces stvaranja smisla na temelju kulturnog atributa ili srodnog niza kulturnih atributa kojima je dana prednost u odnosu prema drugim izvorima smisla.¹⁷ Križevački purgeri i kalnički šljivari ne razlikuju se bitno po nekim atributima kao što su jezik, hrana, piće te prema njima dijele zajedničke karakteristike. Međusobno se razlikuju prema povijesnim događajima, odjeći, imenu, mjestu iz kojeg dolaze, tj. prema elementima po kojima su se identificirali kao jedni i drugi, odnosno mi i oni.

Ljudi se opiru procesu individualizacije i društvenog atomiziranja te su skloni zbijati se u organizacije unutar zajednica koje tijekom vremena stvaraju osjećaj pripadnosti i u mnogim slučajevima, zajednički kultur-

¹⁵ Isto, str. 1-2.

¹⁶ Anka Mišetić, Ines Sabotić, Days of Radunica: A Street festival in the Croatian Town of Split, u: David Picard, Mike Robinson (ur.), *Festivals, Tourism and Social Change. Remaking Worlds*, Clevedon, Buffalo, Toronto: Channel View Publications, 2006., str. 119-132.

¹⁷ Manuel Castells, *Moć identiteta*, Zagreb: Golden marketing, 2002., str. 16.

ni identitet. To upravo čine kalnički šljivari i križevački purgeri, koji su tijekom velikog vremenskog perioda zaista stvorili osjećaj pripadnosti i zajednički kulturni identitet kroz navedene elemente identifikacije. Stvorili su zajednički smisao kroz *moju zajednicu, moj grad, moje selo, moje okruženje*.¹⁸

Scenarij *Križevačkog velikog spravišća* 2012.

Središnji događaj *Križevačkog velikog spravišća* je scenski prikaz *Pomirba križevačkih purgera i kalničkih šljivara* koji se održava u tri dijela - u petak, subotu i nedjelju, na pozornici na Trgu Josipa Jurja Strossmayera. U scenskom prikazu 2012. godine sudjelovali su brojni glumci i statisti, od kojih su najveću ulogu imali varoški sudac (Stjepan Palijan), Micika - žena varoškog suca - Branka Gold, Tilčika (njihova kćerka)- Tihana Nemčić, notarijuš (gradski zapisničar)- Zlatko Kopsa, notarijuški pomoćnik - Ivan Vuk, Ruda (križevački purger) - Rudolf Drvenkar, Ratko (križevački purger) - Ratko Matić, *vunbacitelj* - Ivica Bermanec, kalnički kaštelan - Stiv Vrhovec, Kata (njegova žena) - Natalija Brlek, Julček (njihov sin) - Ivan Đurec i Pl. Franc (kalnički plemenitaš) - Robert Remenar. Autor scenarija ovogodišnjeg *Križevačkog velikog spravišća* je prof. Zoran Homen, dugogodišnji sudionik scenskog prikaza, kulturni djelatnik i ravnatelj Gradskog muzeja Križevci. Redatelj i koscenarist je Adam Končić, poznati hrvatski glumac i glazbenik.

Prvi dio scenskog prikaza naziva se *Pomirba*. U ime gradskog *Magistrata*, notarijuš i notarijuški pomoćnik pozdravljaju i žele dobrodošlicu gostima koji su došli na *Križevačko veliko spravišće*. Najprije se na humorističan način prisjećaju vlastite prošlosti, odnosno vremena kada su Tatari napadali ove krajeve. Pred njima je bježao i kralj Bela IV. te se sakrio u Starom gradu na Kalniku. Prisjećaju se legende prema kojoj su Kalničani šljivama hranili kralja Belu IV. te tako kralja spasili od gladi. Tatari su otišli, a kralj je Kalničanima u znak zahvalnosti podario plemenitaške titule. Nakon što su se sastali u dobroj atmosferi prema poznatim *Križevačkim statutima*, za zajedničkim stolom uz jelo i piće, u slozi, veselju i prijateljstvu, kalnički šljivari i križevački purgeri dogovorili su se da će se pomiriti. Odmah potom, izabrali su važne osobe prema *Križevačkim statutima* bez kojih se druženje ne bi moglo ostvariti. To su *stoloravnatelj, oberfiškuš, fiškuš, peharnik, vunbacitelj, kantušminister* i dr. Simbolično primaju ključeve grada od gradonačelnika, kako bi u tri dana održavanja, pod njihovom vlašću sve prošlo

u najboljem redu. Ispijaju zdravicu pomirenja, zdravicu *pajdašiji*, zdravicu *ljepšem spolu* i zdravicu domovini. Nakon toga, primijetili su da su Julček - mladić s Kalnika i Tilčika - djevojka iz Križevaca, zaljubljeni i da se stalno pogledavaju. Tilčika je priznala da je trudna, pa su svi zajedno iako vidno iznenađeni, dogovorili svadbu.

Drugi dio scenskog prikaza pod nazivom *Svatovi*, održava se u subotu. Tada su se Julček i Tilčika vjenčali u župnoj crkvi, došli su zajedno s tamburašima kako bi se proveselili. Varoški sudac - Tilčikin otac održao je govor i zaželio dobre želje mladencima u budućem životu. U dobrom raspoloženju, svatovi su se veselili, nazdravljali mladencima i šalili na njihov račun. Tijekom večeri stigle su i maškare. Prema običajima potkalničkih sela, maškare su plesale i zabavljale svatove, uz nazdravljanje po *Križevačkim statutima*.

Treći dio scenskog prikaza pod nazivom *Ponovo svađa*, prikazuje ponovno sastajanje purgera i šljivara kako bi zaključili trodnevno slavlje i *spelavanje Križevačkog velikog spravišća*. Simbolično vraćaju ključeve grada gradonačelniku, a varoški sudac podnosi izvještaj događanja u protekla tri dana. Kroz smijeh i šalu, napominje kako je sve prošlo u najboljem redu, u veselju, slozi i prijateljstvu te ispija zdravicu s gradonačelnikom. Nakon toga, društvo koje je okupljeno za zajedničkim stolom, primjećuje da su svi namrgođeni i ljuti. Tilčika je bila posebno neraspoložena jer se njen muž Julček dva dana nakon svadbe nije vratio kući. Nakon svadbe, a prije prve bračne noći, Julček i Tilčika su se prepirali i on je otišao od kuće s bocom šljivovice. Tek kad se vratio, vidjela je da je pijan što ju je posebno razljutilo. Tim događajem, počelo je prepiranje purgera i šljivara i svaljivanje krivice jednih na druge. Križevački purgeri i kalnički šljivari počeli su se međusobno svađati, a posebno povrijeđeni bili su purgeri jer su Julček i njegov otac kalnički kaštelan potrošili vrijedan Tilčikin miraz. Na kraju su se svi razišli, a tamburaši zasvirali da ipak scenski prikaz završi u nešto ljepšem tonu. Nakon ovakvog završetka, notarijuš i notarijuški pomoćnik pozvali su posjetitelje da dođu i sljedeće godine na *Križevačko veliko spravišće*, jer *... za leto dan budu nam se glave ozdenele, pak se morti nazaj pomirimo. Dragi gosti dojdite i na leto sim na isto mesto na 46. Križevačko veliko spravišće pak bummo vidli jel bu tak!*¹⁹

Scenarij je prilagođen današnjem vremenu i stanju lokalne zajednice i hrvatskog društva. Sudionici scenskog prikaza kroz šalu se dotiču brojnih aktualnih tema i područja života u hrvatskom društvu. U šaljivom tonu spominju ulazak Hrvatske u Europsku uniju, nepotizam u državnim službama, državne poticaje za

18 Isto, str. 69-70.

19 Zoran Homen, *Scenarij Križevačkog velikog spravišća*, 2012.

seljake, širenje kineskih trgovina, pljačke, korupciju, zatvor u Remetincu, gradnju autoceste odnosno brze ceste prema Koprivnici, Haaški sud, naplate parkiranja u manjim gradovima kontinentalne Hrvatske, problem PTSP-a, aktivne mjere štednje, političku situaciju u Hrvatskoj seljačkoj stranci, poskupljenje struje i dr. Treći dio scenskog prikaza sadrži izvještaj kojeg je varoški sudac podnio gradonačelniku Križevaca prilikom vraćanja gradskog ključa i službenog zatvaranja *Križevačkog velikog spravišća*. Izvještaj je bio vrlo iscrpan te su u njemu također obuhvaćeni aktualni problemi lokalne zajednice, u humorističnom ali i vrlo realističnom tonu.

Uspoređujući program i ideju *Križevačkog velikog spravišća* koje se održavalo 1970-ih godina i danas, možemo reći da se u osnovi manifestacije nije puno toga promijenilo. Scenski prikaz pomirbe, svatova i ponovne svađe tijekom tri dana održavanja ima temeljnu ideju koja se ne mijenja. Legenda i povijesni događaji od prije više stoljeća, ostali su okosnica *Križevačkog velikog spravišća*, a sjećanje i pozivanje na prošlost daje mogućnost promjena koje sudionici unose u scenski prikaz. Naglasak je na tome da se bit manifestacije ne mijenja, već se dodatno potvrđuje identitet križevačkih purgera i kalničkih šljivara. Podrugljivo nazivanje kalničkim šljivarima od strane križevačkih purgera, danas nema negativnu konotaciju, već jedni i drugi nastoje očuvati svoj povijesni i kulturni identitet star više stoljeća. Ponavljanjem scenskog prikaza *Križevačkog velikog spravišća* sudionici nastoje usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja, potaknuti mlade generacije svojih sumješтана i sugrađana da njeguju kulturne vrijednosti.

Križevački statuti u kontekstu Križevačkog velikog spravišća

Od pamtivijeka je poznata velika gostoljubivost Hrvata prema gostima koji im dolaze s poštenim namjerama. Budući da su Križevci jedan od najstarijih gradova sjeverne Hrvatske, Križevčani prednjače u tome i o njihovoj gostoljubivosti se često može čuti. Znali su razbiti monotoniju svakodnevice u društvu veselih prijatelja i na način da svakome ostane u sjećanju. Upravo na tome počivaju *Križevački statuti* – skup pisanih pravila lijepog ponašanja u veselim društvima uz razne vinarske svečanosti. Da bi se na pučkim veselicama sve poštivalo, nikoga ne vrijeđalo i da ne bi bilo pijanih, tu su bili *Križevački statuti*, bez kojih bi prava zabava bila teško zamisliva.²⁰

20 Miluška Škrlec, *Križevačkim krajem*, Križevci: Križevački poduzetnički centar, 2008., str. 36.

Križevački statuti imaju domoljubnu, književnu, sociološku ali i etnološku vrijednost. Podvrgnuvši ih etnološkoj odnosno kulturnoantropološkoj analizi, Statute promatramo kao pravila i pretpostavljamo da postoji i nekakva skupina ljudi koja se tih pravila drži. Radi se o ljudima koji su se u određenim prilikama ponašali kao razmjerno zatvoreno društvo - *pajdašija* s pravilima koja obvezuju njegove članove.²¹

Prema *Križevačkim statutima*, u svakom društvu moraju se održati tri zdravice. To su zdravica *pajdašiji*,²² zdravica *ljepšem spolu*²³ i zdravica domovini,²⁴ a pri izgovaranju se njegovao stari, *cifrasti* način govorenja.²⁵ Prvog dana scenskog prikaza, purgeri i šljivari su kroz zajedničko druženje izgovorili ove tri zdravice te na jedinstven način učvrstili zajedničke vrijednosti. Lijepim ponašanjem i druženjem za punim stolom pokazuje se i odnos prema prijateljima, prema ženama i prema domovini, što je tradicija starih Hrvata stoljećima prenošena s generacije na generaciju. *Križevački statuti* su poprimili veliku važnost kao narodni običaj ne samo u gradu Križevcima i okolici već i u mnogim domovima i vinogradarskim klijetima diljem Hrvatske.

Kroz povijest, sve svečane prigode u obitelji, svadbe, krstitke, imendani i rođendani bile su proslavljane po pravilima *Križevačkih statuta*. Ljudi su smatrali da je bolje družiti se i piti po nekom stalnom redu i uz vesele zdravice, nego jednostavno ulijevati čašu za čašom, kako su to činili oni koji se nisu vladali po *Križevačkim statutima*.²⁶

- 21 Belaj, Vitimir. *Križevački statuti u kulturnome kontekstu*, U: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti*, Križevački statuti Križevci: Ogranak Matice hrvatske Križevci, 1994., str. 465-466.
- 22 Prema *Scenariju Križevačkog velikog spravišća* autora Zorana Homena iz 2012. godine: *Cifrado pozdravljam cukrene pajdašice i preljubljenе pajdaše. I mi vam na Kalniku isto preštima-vamo pajdašiju. Zato, pijmo braćo složne volje, sloga će nam biti spas, neka jednoć vrijeme bolje uvijek složne nađe nas. Nek se vrazi sloge plaše kad se čuje sablje zvek, za pajdašiju nek zveknu čaše, prijateljstvo naše nek nam živi za navek. Bog nas poživi!*
- 23 Isto: *Pijmo braćo u radosti. Kratak nam je život naš. Svagde nam je tuđe radosti, barem tu nek bu joj kraj. Tko nam život paše, tko nam blaži jal i bol?. Neka nam druge zveknu čaše, Bože nek nam živi bolji spol. Živeli!*
- 24 Isto: *Preštamani pajdaši i cukrene pajdašice. Pri ovak prepunom stolu i toj pajdašiji, nijedan domorodec nemre da se ne priseti na našu prelepu domovinu, na njezina rodna polja, zelene livade, mirisne šume, bistrе potoke i sinje more, a tek naši vinogradi, gorice i stare kleti v kojima se navek fine kapljice najde... I zato, braćo, pijmo vince, doma našeg divan dar... s vedrim licem, nek u srcu sine žar, vino nek nam grije grudi, grlo neka ori kao grom, druge neka nam zveknu čaše da nam navek živi hrvatski dom. Živeli!*
- 25 Miluška Škrlec, *Križevačkim krajem*, Križevci: Križevački poduzetnički centar, 2008., str. 36.
- 26 Ante Neimarević, *Križevački statuti*, *Križevački zbornik*, Matice hrvatska Križevci, 1970., str. 199.

Na *Križevačkom velikom spravišću*, važno je pridržavati se reda, a osnovno je pravilo da kad jedan govori, ostali slušaju. Da bi se baš sve odvijalo kako treba, birali su se činovnici ili tzv. *peršone*. Prvi je bio *stoloravnatelj* – vođa cijelog društva koji je imao svoje pomagače (na *Spravišću* - varoški sudac). Nakon njega slijedi *oberfiškuš*, pomoćnik stoloravnatelja (na *Spravišću* - notarijuš), *fiškuši* (na *Spravišću* - Ruda i pl. Franc) koji su zaduženi da sve čaše budu pune. Čuturaš, barilonosec ili *peharnik* je morao točiti vino. *Govorač* je bio osoba koja je započinjala tj. *spelavala govorcancije*. Bira se i *kantušminister* tj. pjevač, zadužen za započinjanje pjesme, čovjek dobrog glasa ili netko tko je znao svirati, te *vunbacitelj* (na *Spravišću* Ivica) koji se morao brinuti o redu i koji je ulijevao strahopoštovanje svakom tko se ne bi pridržavao reda za zajedničkim stolom.

Uz *Križevačke statute* i *Križevačko veliko spravišće* veže se jedinstveni simbol grada Križevaca. To je *bilikum* odnosno posuda iz koje se pila zdravica u čast dolaska u nečiju kuću. Riječ *bilikum* potječe od njemačke riječi *willkommen* što znači dobrodošli. Najpoznatiji *bilikumi* su trodijelni, ali to je mogla biti i najobičnija čaša. Ispijanje *bilikuma* je bio važan čin koji se unosio u *Hižni protokol* - knjigu u kojoj se zapisivalo sve vezano uz ispijanje dobrodošlice.²⁷ Prepoznatljivi trodijelni *bilikumi* mogu se vidjeti i kupiti kao suveniri na svim većim manifestacijama u gradu, posebno za vrijeme trajanja *Križevačkog velikog spravišća*, a postavljeni su kao ukrasni cvjetnjaci u samom središtu grada tijekom cijele godine.

Spravišće kroz medije, turizam i međunarodnu suradnju

U zadnjih nekoliko godina, na održavanje *Križevačkog velikog spravišća* uvelike su utjecali mediji, turizam i turistička ponuda, međunarodna suradnja i politika. Na promociju *Križevačkog velikog spravišća* mediji utječu putem lokalnih novina, radio postaja, televizije i interneta te različitih promotivnih materijala koji najavljuju manifestaciju u Prigorju, Podravini i šire.

Neizostavna su nastojanja da oživi kontinentalni turizam, kojemu bi temelj trebale biti manifestacije poput *Križevačkog velikog spravišća*, tj. manifestacije kulturno-povijesnog, umjetničkog, gastronomskog, sportskog i drugog karaktera. Takve manifestacije prelaze nacionalne okvire te nastoje graditi međunarodnu suradnju sa udrugama, društvima i gradovima prijate-

ljima izvan Hrvatske, koji nastupima pokazuju kulturne i druge osobitosti svojih krajeva. U 2012. godini to su učinili vinari na međunarodnoj izložbi vina iz nekoliko susjednih zemalja, zbor Frankenau iz Austrije koji je uvećao misno slavlje u crkvi sv. Ane i KUD Tothszentmarton iz Mađarske koji je bio gost u sklopu nastupa kulturno-umjetničkih društava iz Križevaca i okolice.

U organizaciju *Križevačkog velikog spravišća* uključila se cijela zajednica. Godine 2012. glavni organizatori su bili Turistička zajednica grada Križevaca i grad Križevci. Uz njih, u organizaciji su pomogli brojni pokrovitelji, kao što su Ožujsko Pivo, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Koprivničko-križevačka županija, Komunalno poduzeće, KTC d.d., Podravka, Promid d.o.o., Radio Križevci, Radio Koprivnica, Srce TV i dr.

U provođenje pojedinih sadržaja *Križevačkog velikog spravišća*, zaista su se uključile brojne ustanove, udruge i društva s područja grada i okolice. Neki od njih su HPD Kalnik, Pučko otvoreno učilište, Križevački likovni krug, Gradski puhački orkestar Križevci, Gradski muzej Križevci, KUD Križevci i KUD Prigorje, K.V.A.R.K., Udruga Bilikum, Križevačka djevojačka straža, Odred izviđača Kalnik, Udruženje obrtnika Križevci, Križevačka udruga biciklista i mnogi drugi.

Zaključak

I ovdje se pokazuje da su kulturno-turističke manifestacije, ma kako se one nazivale, pogodno tlo za etnološko i kulturno-antropološko istraživanje. Rad prikazuje bitne značajke manifestacije *Križevačko veliko spravišće*, koja na specifičan način pokazuje odnos prema povijesti prigorskog kraja, izrazito drži do vlastite kulturne baštine i neprestano ju njeguje.

S etnološkog i kulturnoantropološkog gledišta, na *Križevačkom velikom spravišću* susreću se dva identiteta, tj. dvije kulture kroz povijest na veoma malom prostoru. S jedne strane poznati su kalnički šljivari s vlastitom poviješću i sjećanjem na legendu o šljivarima iz 13. st., Tatare i kralja Belu IV. koji im je darovao plemenitaške titule, vrlo cijenjene u ono vrijeme. S druge strane tu su križevački purgeri koji su bili ljubomorni na njihove plemenitaške titule, a oni su imali privilegiju da budu stanovnici slobodnog kraljevskog grada. Dogodio se tzv. sukob kulture sela i grada što nas može simbolično asociirati na model dviju različitih kultura kojeg je zagovarao Antun Radić.²⁸ Misao vodilja čita-

27 Miluška Škrlec, *Križevačkim krajem*, Križevci: Križevački poduzetnički centar, 2008., str. 36.

28 Antun Radić, *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*, u: Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knj. 2., Zagreb: Tisak dioničke tiskare, 1897.

va Radićevog djelovanja svodila se na spoznaju da u Hrvata postoje dvije kulture u opreci, kultura seljačkog naroda koja je očuvala *etnijske biljege* i kultura gospodskih slojeva.²⁹ Prema tome, isticanje plemenitaških i građanskih titula u prigorskom kraju odnosno pripadanje dvama društvenim slojevima i dvjema kulturama (tj. seljaka i *gospode*) te njihova interakcija na stvarnoj i simboličkoj razini, kroz povijest ali i danas predmet je njihove identifikacije.

Iako sama manifestacija ne nosi naziv festivala, može se analizirati na način kako su to predložile autorice Petra Kelemen i Nevena Škrbić Alempijević u knjizi o festivalizaciji baštine.³⁰ Tendencija pozivanja na baštinu, naslijeđe i slavnu povijest društvenih grupa može se pratiti i na suvremenim festivalima čiji simbolički potencijal organizatori pronalaze u prožimanju tradicije i nove kulturne kreacije, prilagođene suvremenim uvjetima. Tako se identifikacijska dimenzija javlja i kroz manifestaciju *Križevačko veliko spravišće* gdje se susreću dva lokalna identiteta – križevački purgeri i kalnički šljivari i tu možemo govoriti o prožimanju urbanog i ruralnog. Međutim, njihov međusobni odnos nije statički niti pasatiistički. Naprotiv, povijest i kulturna baština razvijaju se konstantnim osuvremenjivanjem starih recepcija i sadržaja uz istodobno uvođenje novih, sukladno trenutku u kojem se događaju, pa se može zaključiti da se tu radi o još jednom susretu: tradicije i suvremenosti.

Križevačko veliko spravišće, od 1968. godine pa sve do danas, prikazuje povijest ovoga kraja inspiriranu povijesnim događajima i legendom koje su ju učinile intrigantnom i zanimljivom. Povijesni događaji čvrsto ujedinjuju i povezuju ljude kojih se tiču, tj. snažnije oblikuju zajednice i čine veću povezanost ljudi unutar njih. Negativne konotacije kroz povijest kroz nazive tih zajednica kao što su šljivari, mijenjaju se u sadašnjosti i postaju dio prepoznatljivosti i ponosnog predstavljanja tih zajednica. U prvim godinama održavanja manifestacija *Križevačko veliko spravišće* je prije svega nastojala zadobiti karakter turističke ali i kulturne priredbe, no danas zaista postaje faktorom regionalnog identiteta, odnosno simbolom identiteta prigorskog kraja.

Spravišće ne čini samo povijest i legenda iz povijesti, već i sadašnjost odnosno aktualna događanja i problemi koji su dio hrvatskog društva. Kroz scenarij, manifestacija je pokazala da ljude i zajednice ne čini

samo prošlost, već i sadašnjost i budućnost. Na humorističan, ali vrlo realističan način, dotiče se aktualnih pitanja kao što je ulazak Hrvatske u Europsku uniju, politička situacija, negativni procesi u društvu poput korupcije i nepotizma, poskupljenja, gradnja infrastrukture i brojni drugi. Doticanje aktualnih društvenih pitanja na humorističan način u okviru *Križevačkog velikog spravišća* može naslutiti elemente koje pronalazimo u okviru pokladnih manifestacija i događanja.

Križevački statuti, poznati diljem kontinentalne Hrvatske u domovima i vinogradarskim klijetima kao skup pravila za vinske svečanosti, nezaobilazan su element *Križevačkog velikog spravišća*. Neki smatraju da je *Križevačko veliko spravišće* nastalo na *Križevačkim statutima*, a neki da su *Križevački statuti* nastali na temelju višestoljetnog *spravišća* između šljivara i purgera, no možemo se složiti da se ova manifestacija ne bi mogla održavati bez upotrebe šaljivih pravila za sve društvene zabave i veselice.

Mediji, turizam, turistička ponuda i međunarodna suradnja bitni su elementi koji čine *Križevačko veliko spravišće*. Medijska promocija – radijska, televizijska i tiskovna, turistička ponuda ostalih sadržaja uz manifestaciju, kontinentalni i festivalski turizam, međunarodna suradnja, udruge i društva iz gradova prijatelja, organizatori, sponzori i financijska pomoć lokalne zajednice čine ovu manifestaciju jednom cjelinom koja ima svoj kontinuitet i približava se velikom jubileju – pedesetoj godišnjici održavanja i promicanja kulturno-povijesne baštine prigorskog kraja.

Literatura

Belaj, Vitomir. 1998. Povijest etnološke misli u Hrvata, u: *Etnografija, Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Zagreb, Matica hrvatska, 337-357.

Belaj, Vitomir. 1994. Križevački statuti u kulturnome kontekstu, u: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti Križevački statuti*, Križevci: Ogranak Matice hrvatske Križevci, 461-468.

Castells, Manuel. 2002. *Moć identiteta*, Zagreb: Golden marketing.

Ceribašić, Naila. 2003. *Hrvatsko, seljačko, starinsko i domaće: Povijest i etnografija javne prakse narodne glazbe u Hrvatskoj*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Dobronić, Lelja. 1998. *Kalnički plemenitaši*, Križevci: Matica hrvatska Križevci.

Homen, Zoran. 2012. *Scenarij Križevačkog velikog spravišća*.

29 Vitomir Belaj, Povijest etnološke misli u Hrvata, u: *Etnografija, Svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Zagreb: Matica hrvatska, 1998., str. 351-352.

30 Kelemen, Petra, Škrbić Alempijević, Nevena, *Grad kakav bi trebao biti: etnološki i kulturnoantropološki osvrti na festivale*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2012., str. 99.

Kelemen, Petra, Škrbić Alempijević, Nevena. 2012. *Grad kakav bi trebao biti: etnološki i kulturoantropološki osvrti na festivale*, Zagreb: Jesenski i Turk.

Kerstner, Mladen. 1977. *Vivat Spravišće*, Križevci: Turistički savez općine Križevci.

Mišetić, Anka, Sabotić, Ines. 2006. Days of Radunica: A Street festival in the Croatian Town of Split, u: David Picard, Mike Robinson, (ur.) *Festivals, Tourism and Social Change. Remaking Worlds*, Clevedon, Buffalo: Channel View Publications, 119-132.

Neimarević, Ante. 1970. Križevački statuti, *Križevački zbornik*, Križevci: Matica hrvatska Križevci, 195-200.

Radić, Antun. 1897. *Osnova za sabiranje i proučavanje grada o narodnom životu*, u: Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knj. 2., Zagreb: Tisak dioničke tiskare.

Sruk, Željka. 2007. Križevci – grad dobrih ljudi, *Turist plus: revija za gospodarstvo, turizam i kulturu življenja*, br.100, Zagreb, 10-16.

Škrlec, Miluška. 2008. *Križevačkim krajem*, Križevci: Križevački poduzetnički centar.

Žulj, Nikola. 2006. *Križevci i Kalničko Prigorje: umjetnost, arhitektura, krajolici*, Križevci: Veda.

Summary

The Great Get-together of Križevci as a meeting of two identities, that of the *purgeri* of Križevci and the *šljivari* of Kalnik

Keywords: the Great Get-together of Križevci, Križevci, Kalnik area of Prigorje, Statutes of Križevci, identity, *purgeri*, *šljivari*

The paper examines the main features of the *Križevačko veliko spravišće* (Great Get-together of Križevci) manifestation, which shows in a specific way the attitude towards the history of the Prigorje area. From an ethnological and cultural anthropological perspective, the manifestation is a place where two identities or two cultures in a very small area have been meeting throughout history. There are the notable *šljivari* of Kalnik with their history and memory of the 13th century legend of the Kalnik plum farmers (*šljiva* is the Croatian term for plum) who saved king Bela IV by feeding him plums when he was under siege by

the Tatars on one side and on the other the *purgeri* of Križevci who had the privilege to be citizens of a free royal city. We can draw a parallel between the encounter of these two identities and Antun Radić's model of two different cultures, the culture of the peasant and the culture of the gentlemen.

The Great Get-together of Križevci, which was first held in 1968, gives an account of the history of this area inspired by historical events and legends which make the manifestation so intriguing and interesting. In the first couple of years the manifestation tried to become a tourist attraction and cultural manifestation, but nowadays it has become a factor of regional identity, a symbol of the identity of the Prigorje area. Historical events unite and bring people together. They are also an important factor in the formation of a community and produce stronger bonds between its members. Negative historical connotations such as the names of the communities (*šljivari* and *purgeri*) have undergone a transformation and are nowadays a part and parcel of the identity and proud representation of those communities.

The Great Get-Together of Križevci can be examined through the names, language and clothes of participants, dramatization of the performance, food and drink served and the time and place of the manifestation. Those elements enable us to differentiate between two identities, that of the *šljivari* and the *purgeri*. The *purgeri* of Križevci and the *šljivari* of Kalnik reaffirm their identities through this manifestation, but do not differ that much in some attributes such as language, food and drinks, therefore sharing some common characteristics. The differing attributes such as historical events that define them, clothes, names and their place of origin are exactly the elements they use to identify as two different cultures – *us and them*. The manifestation has shown, through the script of the performance, that people and communities are not only formed by the past, but also the present and the future. In a humorous, but very realistic way it deals with contemporary issues in Croatian society. Therefore we can regard the manifestation as a meeting point of the urban and the rural, a place where the traditional and the modern meet.

Križevački statuti (The Statutes of Križevci), which are well-known throughout continental Croatia in homes and wine-dresser's huts as a set of rules for wine festivities, are a crucial element of the Great Get-together of Križevci.

Media, tourism, tourism offers and international cooperation are important elements that are a part of every manifestation and therefore also a part of the